

Tekort aan operatieassistenten

Er zullen weer tekorten ontstaan op de arbeidsmarkt voor OK-personeel, zo is de verwachting. Hoe komt dat? En, belangrijker nog: kan er iets worden gedaan om dit te voorkomen?

TEKST: EVELIEN VAN HERWAARDEN

Wie herinnert zich niet het tekort aan OK-personeel van enkele jaren geleden? Bijna driekwart van de ziekenhuizen had te maken met een niet volledig gevulde OK-formatie, één van de drie ziekenhuizen moest operatiekamers sluiten door gebrek aan personeel.¹ Niemand wil de ellende van toen terug. 'Wil je als OK-centrum blijven draaien, dan moet je voldoende personeel hebben. Op het moment dat er krapte ontstaat, wordt het werk zwaarder en de extra's om het aangenamer te maken verdwijnen', zegt Marti van Beuzekom, OK-manager bij het Leids Universitair Medisch Centrum. 'Als je aan de bezetting gaat sleutelen, ontstaat er stress en neemt het ziekteverzuim toe. Dan heb je nog meer problemen', vervolgt haar collega Fred Boer. Bovendien gaan de personeelskosten omhoog als er te weinig personeel is. 'Omdat ziekenhuizen niet kunnen concurreren op de cao, gaan ze toelages betalen of mensen via detacheringbureaus inhuren. Bij een tekort in de markt nemen de kosten toe', aldus Boer.

Dreigende tekorten

De komende jaren dreigt echter opnieuw een omvangrijk tekort aan personeel in de zorgsector te ontstaan. Prismant, dat onderzoek heeft gedaan naar de arbeidsmarkt voor verzorgenden, verpleegkundigen en sociaal-agogen, voorspelt het

grootste tekort bij verzorgenden, en wel vanaf 2011.² Willem van der Windt, onderzoeker bij Prismant: 'Ik verwacht dat de vergrijzing bij de operatieassistenten en anesthesiemedewerkers ongeveer gelijk zal zijn aan die bij verpleegkundigen. Van voorgaande onderzoeken weten we dat de leeftijdsopbouw van verpleegkundigen en die van operatieassistenten en anesthesiemedewerkers niet veel uiteenliepen. Het aandeel 50-plussers onder verpleegkundigen was in 2006 18,6% en zal in 2015 zijn gestegen naar 27,5%. Dan zal de vervangingbehoefte gaan toenemen. Ik vermoed dat dit ook geldt voor operatieassistenten en anesthesiemedewerkers.'

Paul Boogers, hoofd Bureau Arbeidsvoorziening in het Universitair Medisch Centrum in Groningen, deed vorig jaar onderzoek naar de arbeidsmarkt voor operatie- en anesthesieassistenten in de noordelijke provincies. Hij berekende verschillende scenario's en voorspelt al tekorten in 2009. Zelfs in het meest gunstige scenario zullen er in het noorden tekorten van minimaal 3 procent ontstaan en moet er meer opgeleid gaan worden. Boogers verwacht dat er ook in andere delen van Nederland tekorten gaan ontstaan.

Marti van Beuzekom en Fred Boer van het LUMC doen elke twee jaar onderzoek

naar de arbeidsmarkt voor OK-personeel. Onderzoek in 2005 van respectievelijk de bedrijfsleider en medisch manager van het OK-complex in het LUMC leverde nog een positief beeld op van de arbeidsmarkt voor OK-personeel: ten opzichte van 2001 en 2003 was het aantal vacatures verminderd, werd er overal meer opgeleid en was het aantal OK-sluitingen sterk gedaald.

'We zien echter de eerste tekenen van een nieuwe dip op de arbeidsmarkt', aldus Van Beuzekom. 'De opleiding is moeilijker vol te krijgen. Ik hoor signalen in den lande en er zijn wat meer advertenties. Onderzoek in het najaar zal het moeten uitwijzen. Aan het einde van het jaar weten we meer.'

Ook NVZ vereniging van ziekenhuizen houdt de arbeidsmarkt in de gaten. Wordvoerder Sjoerd Beumer: 'We hebben regelmatig overleg met de opleiders in ziekenhuizen, maar de aanmeldingen nemen niet af. Er komen geen alarmerende berichten over tekorten.' Een rondje langs de vacaturesites van zeventien ziekenhuizen leverde volgens de NVZ slechts drie vacatures op. Beumer: 'We zien dat de arbeidsmarkt nu redelijk in evenwicht is. Er zijn wel wat tekorten, maar dat geldt vooral voor andere zorgbranches en in mindere mate voor de ziekenhuizen.'

Hoe ontstaan tekorten?

Er zijn meerdere factoren die tot een tekort op de arbeidsmarkt kunnen leiden. Boogers van het UMCG noemt een hoger verloop door de vergrijzing; de komende jaren zullen steeds meer mensen met pensioen gaan. Een andere belangrijke oorzaak is de stijgende zorgvraag doordat de bevolking van Nederland vergrijsd en door betere behandel mogelijkheden. Er zullen simpelweg meer mensen geopereerd moeten worden.

Ook in Leiden noemen ze deze oorzaken. Van Beuzekom: 'Daarnaast is een probleem dat veel mensen stoppen met de opleiding. Bovendien zie je in dit vak veel vrouwen die parttime gaan werken.' Medisch manager Boer: 'Er zijn veel factoren die een rol spelen. We hebben meer mensen nodig vanwege de vergrijzing. Maar ook om het vertrek naar andere beroepen en naar detacheringbureaus op te vangen. We zien de laatste tijd meer uitstroom naar het bedrijfsleven. Je moet voldoende opleiden om het natuurlijke verloop en de uitstroom op te vangen.' Het OK-management in Leiden is van mening dat er bij het bepalen van het aantal leerlingen te weinig rekening wordt gehouden met al die factoren.

Oplossingen

Hoe kunnen de tekorten worden opgelost? Er worden verschillende mogelijkheden genoemd.

Regionale aandacht

'Naar mijn opvatting moeten we de arbeidsmarktknoppen rond OK-personeel op regionaal niveau oplossen', zegt Boogers van het UMCG. 'Binnen een OOR [onderwijs- en opleidingsregio rondom een universitair ziekenhuis] moeten ziekenhuizen en opleidingsinstellingen samen zorgen voor voldoende en goed opgeleide zorgprofessionals. Wij bespreken de arbeidsmarkt binnen deze structuur. Ook Prismant pleit min of meer voor regionale aandacht omdat de bevolkingsontwikkeling verschilt tussen de regio's. Voor

de beroepen die het bedrijf onderzocht, vond het bovendien regionale verschillen in populariteit van opleidingen, participatiegraad van vrouwen en verloopcijfers.

Meer opleiden

'Er wordt landelijk niet voldoende opgeleid', zeggen de OK-managers in Leiden. 'Er is in de afgelopen jaren meer opgeleid, maar ziekenhuizen zetten de rem er op zodra de formatie op orde is.' Het aantal operatieassistenten dat het diploma behaalde, is inderdaad gestegen: tussen 2001 en 2005 van 314 naar 390 per jaar.³ Maar volgens van Beuzekom en Boer kijken ziekenhuizen niet ver genoeg vooruit en staan zij onder druk van bezuinigingen. Zij willen daarom een landelijke aanpak. 'Wij hebben in al onze

Tabel 1 Prognose UMCG voor tekort in Groningen, Friesland en Drenthe in 2009

	Minimale variant (groei 2%)	Mesovariant (groei 4% = historische groei)	Maximale variant (groei 6%)
operatieassistenten	3% 15 pers.	11,3% 56 pers.	19,7% 98 pers.
anesthesieassistenten	3,7% 10 pers.	11,9% 32 pers.	20% 54 pers.

*van het aantal gediplomeerden per jaar.

Bron: Regionaal Arbeidsmarktonderzoek Operatie- en Anesthesieassistenten, drs. P.J.P.M. Boogers, Hoofd Bureau Arbeidsvoorziening UMCG, september 2006.

publicaties pleit voor een landelijk capaciteitsorgaan dat de behoefte jaarlijks nauwkeurig berekent. De opleidingscapaciteit wordt nu te veel bepaald door de ziekenhuizen zelf', aldus Boer. 'En zij zijn eigenlijk bang dat ze met een overschot komen te zitten. Wij denken dat er beter ruimer opgeleid kan worden; de kosten daarvan zijn uiteindelijk lager.'

Meer rendement

Paul Boogers van het UMCG ziet ook een oplossing in het verhogen van het opleidingsrendement. Dat er wel erg veel mensen uit de opleiding stappen, vinden ze in Leiden ook. 'Het is een andere tijd. Mensen kijken eerst of het wat is en anders switchen ze. Dat shoppen zag je voorheen veel minder', zegt Boer. 'Het vak is emotioneel en fysiek gezien best zwaar en dat onderschatten veel jongeren. Zo'n OK-omgeving moet je echt liggen.' Volgens Boer en van Beuzekom is het moeilijk om hieraan iets te veranderen. Zij investeren daarom vooral in behoud van personeel en goede wervingscampagnes voor de opleiding.

Maatregelen

Welke maatregelen hebben de onderzoekers in het LUMC en het UMCG zelf al genomen? 'Het Wenkebach Instituut, dat de opleiding voor de drie noordelijke provincies verzorgt, heeft de opleidingscapaciteit inmiddels verdubbeld', zegt Boogers. 'Bij ons is de eerste aantekening om een tekort te voorkomen. Wij leiden vanaf

september 2007 twee keer per jaar op', zegt Boogers van het UMCG. 'Maar het is te vroeg om te kunnen stellen dat er voldoende maatregelen zijn genomen. Alle ziekenhuizen moeten bezuinigen, maar in feite zouden we allemaal extra moeten investeren om de toekomst zeker te stellen'. De NVZ wijst erop dat er regelingen zijn voor vergoeding van de opleidingskosten. 'De operatieassistenten worden opgenomen in het opleidingsfonds, maar dat is op z'n vroegst in 2009', aldus NVZ-woordvoerder Beumer.

In Leiden zetten ze in op ruim opleiden en personeelsbehoud. Het OK-management biedt medewerkers de mogelijkheid 'een eigen ding' te doen. 'Op een OK werk je altijd aan de hand van een

OK-programma en kun je weinig sturen in je werkzaamheden. We geven iedereen de ruimte zich breder te ontwikkelen en meer autonomie te hebben', zegt bedrijfsleider Van Beuzekom. 'Dat kan bijvoorbeeld door taken op het gebied van patiëntveiligheid, of in commissies. Om mensen voor de opleiding te werven geven we voorlichting op scholen in de regio en organiseren we een open dag. Geïnteresseerden mogen altijd een dagje komen meelopen.' ◀

Literatuur

1. Boer F en van Beuzekom M. 'Blijven opleiden', *Medisch Contact* 2005, 41.
2. Regio Marge 2007, Prismant
3. www.azwinfo.nl, website voor arbeidsmarkt-informatie zorg en welzijn

Wat vindt de LVO?

Yvonne Maatjens, bestuurslid: 'Op veel OK's is er een tekort aan operatieassistenten. In een enkele regio is er sprake van een overschot en detachert men collega's naar naburige instellingen. De hoopte van de tekorten leidt niet tot het sluiten van OK's zoals voorheen. Flexibel omgaan met ruime van extra uren uit bereikbare diensten en tijdslijnen meer werken met ruime in de formatie.' 'De LVO vermoedt dat de vergrijzing en de uitstroom van de vijftigers een toppunt bereiken in 2017. Het zou een goede zaak zijn als Prismant, zoals voorheen, ook de OK's in zijn onderzoek zou meenemen, zodat we harde cijfers hebben.' 'Het formatietekort en de hoogte van de ziekenhuisbudgetten bepalen het aantal opleidingsplaatsen aan de hogescholen. De ziekenhuizen krijgen keer op keer kortingen opgelegd. Wij vinden dat men niet blijvend winst kan boeken op efficiëntie.'